

Twee teisho's van Ton over verlangen

- **Verlangen naar dat onnoembare**
Steyl – 20 November 2010

- **Vertrouwen dat je verlangen uiteindelijk zal winnen**
Steyl - 29 Januari 2011

De bewerking is hoofdzakelijk weglaten, stroomlijnen en incidenteel iets toevoegen, om te verduidelijken. En is uiteraard persoonlijk en voor mijn verantwoordelijkheid.

Tom Jumelet

Verlangen naar dat onnoembare

Mijn pleegmoeder en ik gingen vaak wandelen. Wat mij trof tijdens dat wandelen is dat zij bij elke bloem zei *Jongske kijk toch eens hoe mooi*, of een steen aanwees die ik niet zag. Ik zei een keer, *ik vind het verschrikkelijk dat ik die dingen niet zie, ik probeer het te zien maar ik zie enkel wat modder op de grond*. Ik zal nooit vergeten wat ze toen zei, *Jongske, jij ziet iets anders, jij kijkt altijd naar de horizon*. Dat was zo, ik keek naar de sterren, naar buiten, in de verte, en liefst 's avonds bij de zonsondergang.

Misschien moeten we aanvaarden, dat er iets is dat ieder van ons op een unieke manier raakt en wat bij ons hoort. Voor mij gaat er iets open, als die ruimte er is,

Ik kwam dat ook tegen bij Alexander Blok die schreef: *Wij kunstenaars hebben het uitgehouden omdat we wisten dat aan het einde van de weg er licht was, dat aan de horizon leek op te dagen, als een soort ochtendgloren, wat nog niet doorgebroken is*

Die herkenning deed me beseffen, dus toch, ik heb ook mijn opening door dat gat aan de horizon, mijn opening tot het wonder. Dat is voor ieder uniek.

Het is iets wat wezenlijk bij een bestaan hoort. Zoals de joods-christelijke geschiedenis doordrongen is van de geschiedenis als heilsgeschiedenis. De geschiedenis lijkt duister, zonder licht, en toch. Er moet in de geschiedenis iets zijn wat groter.

Ik weet dat wij heel bevoorrecht zijn in Nederland, in andere plekken van de wereld is, en in andere tijden was, het vaak vreselijk. Met veel weet ik geen raad, en toch, ergens is dat onnoembare, dat alleen maar genade en liefde is. Maar probeer het niet te begrijpen, dan verlies je meteen alles.

Dat zelfde beeld heeft mij ooit getroffen bij Walter Benjamin, die naar aanleiding van een schilderij van Paul Klee, de engel van de geschiedenis, het volgende zegt. *Soms is het, als ik die afbeelding zie, dat de engel van de geschiedenis alleen naar het verleden kijkt. Ze ziet alleen puinhopen en kijkt misschien met ontzetting, zoals wij*

allemaal. En toch is er in haar vleugels een ruisen, uit die grenzeloze, bodemloze toekomst, die het lichtvolle duidelijk maakt.

Daarom is daar dat licht aan de horizon.

In veel vormen van Zen boeddhisme, zeker ook bij ons in het Westen, staat centraal, *het is wat het is*. Alleen het *hier en nu*, alsof het statisch is. Maar er is goddank ook een ander geluid, misschien ben ik juist geraakt door de Chinese Ch'an. Waar de redding van al wat bestaat, ook in de tijd, centraal staat. Dat grenzeloze mededogen waar niemand uitvalt. Dat even grenzeloze, bodemloze mysterie van de religieuze tijd, een oneindigheid terug, de schepping die ooit begonnen is en een oneindig verre toekomst.

Niet alleen bidden, maar handelen in de geschiedenis,

Misschien is dat wat ik toen zag aan die horizon, het scheppende , verlangen, uitkijken om de horizon te zien, en daar stamelend iets over formuleren. Onze diepste verlangens zijn geen emoties waar je je lekker in kan voelen. Het is verlangen naar iets wat alles herschept.

Dat geloof en verlangen dat uit het niets, scheppende krachten ontstaan, is wat mij bij Hisamatsu het diepste raakt.

Masao Abe zei dat boeddhisten moeten leren weer de profetische stem, het hart van het bestaan, ontdekken. Zoals in de sutra *de toewijding van de Bodhisattva*, bijna een boeddhistische vertaling van dat kijken naar de horizon, dat kijken naar iets wat over alles heen reikt. Dat tranen gedroogd worden, dat er geen dood meer zal zijn, dat het onmogelijke mogelijk wordt.

Oneindig is de weg, wij gaan die tot het einde, al zijn er nog zoveel poortloze poorten, als zijn er nog zoveel dichte muren, ons hart is wijder dan alle dichte poorten, dan alle mislukkingen en alle puinhopen van het bestaan en een bewijs is er niet voor. Het blijft een mysterie, en voor iedereen anders in te vullen, wij hebben allemaal onze diepste geheime verlangens, dat accent op dat unieke is zo belangrijk,

Ontwaken, door te zitten, door stil te worden, door getuigenissen te horen, door elkaar te ontmoeten. Ook in de moeilijke momenten van het bestaan, waar we soms geen raad mee weten, kan daar iets groeien dat verder reikt dan onze gewone verlangens, dat is wat de Boeddha bedoelt.

Ama Samy zegt, kritisch, dat het boeddhisme helaas het verlangen en het uitkijken naar voltooiing erg heeft gecorrumpeerd, het lijkt soms of dat niet mag. Waar de Boeddha op wijst is dat het gaat om iets dat verder gaat dan wat in eerste instantie ons verlangen is. Wat wij ontdekken in dat ontwaken, Dat we een stap moeten zetten, stil zitten, elkaar ontmoeten, kijken, aandacht. En dat wordt uitgedrukt op allerlei manieren, in dat stamelen, voor iedereen anders, de pijn, het gemis, de tekorten, waar je geen vrede mee hebt, in jezelf niet of in het bestaan niet, alle beperktheid, en toch.

Maak er geen grootst gemene deler van. Hou het uniek en intiem, maar vooral levend en open en verbonden met alles en iedereen.

Daarom wil ik eindigen met een tekstje uit de sovjet literatuur :

Met mijn geopende ziel
staar ik voor het geopende universum
en diep in mijn hart geef ik door wat ik niet eens kan verwoorden
aan alles wat nooit kon verwoord worden
als in een estafette geef ik het door uit vroegere generaties naar volgende generaties
eindeloos, dorst naar geluk, dorst naar vrede, dorst naar ontmoeting,
waar kom jij vandaan, waar is jouw oorsprong,
nooit door de eeuwen ben jij verzadigd kunnen worden
wat is jouw oorsprong, wat jou diepste bestemming,
dorst naar geluk en dorst naar licht

daarmee gaan we de stilte in.

Vertrouwen dat je verlangen uiteindelijk zal winnen

In de gelofte aan de mensheid van Hisamatsu wordt uitgesproken, *laten we ons bewust zijn van de doodstrijd, persoonlijk en maatschappelijk en de bron ervan onderkennen en ieder volgens zijn eigen roeping in het leven.*

Persoonlijk is wat Zen noemt: grote dood sterven, groot ontwaken ervaren.

Persoonlijk en maatschappelijk is ook in de soetra 'De toewijding van de Bodhisattva', toegeschreven aan Santideva, een centraal thema. Met alle aarzeling en voorzichtigheid wordt door Santideva en Hisamatsu gesproken over verlangen en hoop, over vertrouwen dat de tranen gedroogd worden, dat de blinden mogen zien, dat alle pijn ooit voorbij is, dat er geen dood meer zal zijn. Dat is natuurlijk maar stamelen. Nenadrukt wordt dat het voor iedereen opgaat, alles wat we doen is voor alles en iedereen, het verlangen dat iedereen daar in deelt.

De gelofte aan de mensheid zegt ook: *De juiste richting ontdekken waarin de geschiedenis zou moeten voortgaan en het diepe verlangen van de mensheid naar bevrijding van haar ware Zelf.* Regels die pikant zijn in het licht van het traditionele boeddhisme: de geschiedenis en het verlangen worden in één adem genoemd. En vervolgens, *een wereld bouwen waarin iedereen waarachtig en in heelheid kan leven.* Dat we onze situatie inzien, de problemen van onze tijd, met haar vragen en impasses, en daar naar handelen, met aandacht.

Wij hebben onze ongeleefde lijnen van het leven, alles wat niet heel is. En dat diepe verlangen dat het toch heel wordt.. Dat verlangen is een ontdekking, iets wat langzaam kan groeien.

In het boeddhisme wordt verlangen vaak in een kwalijk daglicht geplaatst, verlangen is verdacht en gecompromitteerd. Terwijl bedoeld wordt: fixeer je er niet op, laat je niet vangen, zie dat het gaat om iets wat groter en dieper is, wat je niet eens onder woorden kan brengen.

Boeddha gebruikte een woord voor dat diepe verlangen waar Hisamatsu en de soetra's over spreken: *Samvega*, het diepste verlangen, wat haaks staat op *klesha*, verlangen als onwetendheid, gehechtheid en de bron van het lijden. Het eerste ontkent dit laatste niet. Want wij zijn, of we willen of niet, gevangen in een cultuur waar de Boeddha voor waarschuwt met het woord *klesha*. Verlangen is prachtig en hoort bij de aarde, de markt, maar het kan ook stollen, in plaats van bevrijden

Daarom, allereerst ontwaken, wat dat ook is, wakker worden voor dat oneindig grotere, maar tegelijk, midden in de geschiedenis staan. Dat vind ik het krachtige van Hisamatsu, dat alles wat de geschiedenis en het gewone leven aanreikt zijn waarde krijgt, maar vanuit een *revolution of the fundamentals*.

Verlangen is ook iets is dat in de stilte kan groeien en rijpen. Terwijl je tegelijk beseft dat je er ten diepste niet bij komt, dat je het niet weet. Dat vereist moed om te wachten en niet een keus te maken. Dat proces, waar wij allemaal midden in zitten, heeft ook te maken met geschiedenis, en de fuik van geschiedenis. Wat Hisamatsu benadrukt dat we de tijd niet moeten beleven zoals wij dat meestal doen in onze cultuur, maar als religieuze tijd, zeg maar vanuit het hart. Ik heb daar ook geen andere woorden maar het is anders, zo anders. De Boeddha noemt dat *paravritti*, de *revolution of the fundamentals*, de diepe ommekeer, bekering, anders in het leven staan. Dat staat centraal in die gelofte en de toewijding van de *Bodhisattva*.

Als alle wensen vervuld worden verstart alles en op een bepaald ogenblik wordt het heel beklemmend. Ik ken geen andere boeddhistische tekst die dat zo duidelijk maken, dat in de geschiedenis staan en die plek ontdekken. Zoals Fortman zei, de ontmoeting tussen boeddhisme met die diepte en de westerse traditie met het handelen in de wereld zal de grote gebeurtenis van de 21ste eeuw zijn.

Er is een pamflet van Hisamatsu waarin hij, aan het einde van zijn leven, zijn diepe bezorgdheid over de fuik en de impasse van onze cultuur beschreef. Hij ziet vele mogelijkheden in alles wat de mens doet om het leven leefbaarder te maken. Maar hij ziet evenzeer de diepe valkuil van de mensheid die alles probeert te verklaren en verlangt naar steeds meer consumeren. Zijn diepe grote bezorgdheid heeft ook te

maken met de zin van de geschiedenis ontdekken, de doodstrijd ontdekken van dit moment, en daar niet aan voorbij gaan.

Walter Benjamin, een marxist, maar allereerst een mysticus, schreef over de messiaanse gedachte. Hij beschrijft het beeld van de engel van de geschiedenis, die in de toekomst gezogen wordt, door een storm die komt uit het paradijs. De engel kan niet zien waar hij naar toe gaat, hij ziet alleen het verleden, de puinhopen en hij zou willen dat hij al die puinhopen zou kunnen veranderen. En dat is precies eigenlijk het wonder dat hij, zonder de toekomst te zien daar slechts op kan vertrouwen.

Hij verbindt het met twee punten. Ten eerste met de Joodse, religieuze, geschiedenis, die leert het verleden niet te vergeten. Maar zoek het hier, op dit moment, je moet het verleden wel loslaten, daar niet je middelpunt zoeken. Opdat verandering mogelijk is, dat die messiaanse doorbraak mogelijk is, ook al zie je alleen maar puinhopen. En, zegt hij, het is niet voor niets dat wij geleerd hebben in onze geschiedenis de pijn te zien, en eendachtig te blijven. Niets mag opgegeven worden. Zo van ja dat is nu eenmaal gebeurd, voorbij, laat het los. Nee, het is een diepe hoop op opstanding van het verleden. Natuurlijk heeft dat met de toekomst te maken, een profetie, een verlangen, beelden zoals die tekst van Santideva, zoals de eerste gelofte: *Hoe talloos de levende wezens ook zijn*, dat is hoop en verlangen.

Wees verontwaardigd, durf te zien wat de valkuilen zijn, durf het onrecht te zien, de kloof tussen rijk en arm, de uitbuiting, de discriminatie, de oppervlakkigheid, durf de dood van onze cultuur te zien op alle gebied, wees verontwaardigd. Om wat de tekst van Santideva open houdt, om wat ons zitten openhoudt, waar we maar over kunnen stamelen. Zie wat er gebeurt, en sta op, op jouw eigen plek. Maar zie allereerst hoe groot het vertrouwen is dat je verlangen uiteindelijk zal winnen. Dat is een revolution of the fundamentals, en altijd weer opnieuw een wonder, in ons zelf en overal.

Wij gaan daarmee terug de stilte in